

**PEDAGOGIK VAZIYATLARNI REFLEKSIV TAHLIL QILISH
QOBILIYATI: BO‘LAJAK TARBIYACHILARNING OPERATSION-
FAOLIYATLI KOMPETENSIYASINI EMPIRIK BAHOLASH**

Ro‘zmetova Farangiz Azamatovna

Urganch davlat pedagogika instituti tayanch doktoranti.

farangizrozmotova4@gmail.com, Orcid: 0009-0009-0662-3018

Annotatsiya

Ushbu maqolada D. Schön (1983) «Pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish» metodikasi yordamida Urganch davlat pedagogika instituti «Maktabgacha ta'lim» yo‘nalishi talabalarining pedagogik vaziyatlarni refleksiv tahlil qilish qobiliyatini empirik tadqiq qilish natijalari taqdim etiladi. Schön metodikasi bo‘lajak tarbiyachilarning pedagogik vaziyatlarni refleksiv tahlil qilish qobiliyatini samarali baholash va rivojlantirish imkonini beradi. Metodika O‘zbekiston maktabgacha ta'lim sharoitiga muvaffaqiyatli moslashtirildi.

Kalit so‘zlar: pedagogik vaziyat, refleksiv tahlil, Schön metodikasi, operatsion-faoliyatli kompetensiya, bo‘lajak tarbiyachilar, empirik tadqiqot.

Аннотация

В данной статье представлены результаты эмпирического исследования способности студентов направления «Дошкольное образование» Ургенчского государственного педагогического института к рефлексивному анализу педагогических ситуаций с использованием методики Д. Шёна (1983) «Анализ педагогических ситуаций». Методика Шёна эффективно оценивает и развивает способность будущих воспитателей к рефлексивному анализу педагогических ситуаций. Методика успешно адаптирована к условиям дошкольного образования Узбекистана.

Ключевые слова: педагогическая ситуация, рефлексивный анализ, методика Шёна, операционально-деятельностная компетентность, будущие воспитатели, эмпирическое исследование.

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7th November, 2025

Annotation

This article presents the results of an empirical study of the ability of students in the «Preschool Education» program at Urgench State Pedagogical Institute to reflectively analyze pedagogical situations using D. Schön's (1983) «Analysis of Pedagogical Situations» methodology. Schön's methodology effectively assesses and develops future educators' ability to reflectively analyze pedagogical situations. The methodology has been successfully adapted to the conditions of preschool education in Uzbekistan.

Keywords: pedagogical situation, reflective analysis, Schön's methodology, operational-activity competence, future educators, empirical research.

Kirish

Zamonaviy maktabgacha ta'lim amaliyotida tarbiyachilar har kuni turli xil pedagogik vaziyatlar bilan duch kelishadi: bolalarning agressiv xatti-harakati, uyatchanlik, ota-onalar bilan muammolar, mashg'ulotlarda tartibsizlik va boshqalar. Bu vaziyatlarni to'g'ri tahlil qilish va samarali yechim topish – bu professional tarbiyachining asosiy kompetensiyalaridan biridir.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 30-sentyabrdagi PF-152-son Farmonida «Maktabgacha ta'lim sifati va samaradorligini yanada oshirish» ustuvor vazifa sifatida belgilangan. Bu vazifani amalga oshirishda bo'lajak tarbiyachilarning pedagogik vaziyatlarni refleksiv tahlil qilish qobiliyatini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Schön (1983) o'zining “The Reflective Practitioner” asarida pedagogik vaziyatlarni tahlil qilishning ikkita asosiy turini ajratgan: “reflection-in-action” (faoliyat jarayonidagi refleksiya) va “reflection-on-action” (faoliyatdan keyingi refleksiya). U ta'kidlaganidek, ‘professional pedagog vaziyatni nafaqat hal qiladi, balki uni chuqur tahlil qiladi va kelajak uchun saboq chiqaradi’

Xaliqov A.A. (2020) o'z tadqiqotida pedagogik refleksiyaning nazariy asoslarini ishlab chiqqan va uning amaliy qo'llanilishini ko'rsatgan. Biroq, bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy refleksiya madaniyatini diagnostika qilishning aniq metodikasi yetarli darajada ishlab chiqilmagan. Biroq, bo'lajak tarbiyachilarning bu

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7th November, 2025

qobiliyatini diagnostika qilish va rivojlantirishning empirik asoslangan metodikasi yetarli darajada ishlab chiqilmagan.

D. Schön (1983) metodikasi yordamida Urganch davlat pedagogika instituti “Maktabgacha ta’lim” yo‘nalishi talabalarining pedagogik vaziyatlarni refleksiv tahlil qilish qobiliyatini empirik tadqiq qilish va rivojlantirish.

Vazifalar:

1. Bo‘lajak tarbiyachilarning pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish qobiliyatining dastlabki darajasini aniqlash
2. Maktabgacha ta'limga xos 5 ta pedagogik vaziyatni ishlab chiqish
3. Rivojlantiruvchi dasturni joriy etish va yakuniy diagnostika o‘tkazish
4. Statistik tahlil asosida metodikaning samaradorligini aniqlash

Tadqiqotning ilmiy yangiligi quyidagilardan iborat:

- 1) Schön metodikasi birinchi marta O‘zbekiston maktabgacha ta’lim sharoitiga moslashtirildi.
- 2) Maktabgacha ta'limga xos 5 ta real pedagogik vaziyat ishlab chiqildi.
- 3) 103 nafar talabada empirik tekshirildi va yuqori samaradorlik isbotlandi ($p < 0.001$).
- 4) Pedagogik vaziyatlarni tahlil qilishning 5 bosqichli tizimi yaratildi.

Metodlar

Tadqiqot 2024-2025 o‘quv yilida Urganch davlat pedagogika institutida o‘tkazildi. Tadqiqot kvazi-eksperimental dizaynda, ikki guruhli (tajriba va nazorat) modelda amalga oshirildi. Tadqiqotda 103 nafar talaba faol ishtirok etdi.

Donald Schön (1983) o‘zining «The Reflective Practitioner» asarida professional refleksiya konsepsiyasini ishlab chiqdi. U pedagogik vaziyatlarni tahlil qilishni refleksiv amaliyotning asosiy elementi sifatida ko‘rsatdi. Schön ta’kidlaganidek, professional pedagog vaziyatni tahlil qilishda quyidagi bosqichlardan o‘tadi:

1. Vaziyatni tushunish va muammoni aniqlash
2. Sabablarni tahlil qilish
3. Yechim variantlarini topish
4. Eng yaxshi yechimni tanlash va asoslash
5. Refleksiv xulosa chiqarish

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7th November, 2025

Metodikaning tuzilishi:

Bizning tadqiqotimizda Schön metodikasi asosida maktabgacha ta'limga xos 5 ta real pedagogik vaziyat ishlab chiqildi:

Vaziyat 1: Agressiv xatti-harakat. Muammo: 5 yoshli bola boshqa bolalarni uradi, o'yinchoqlarni tortib oladi. Kontekst: Guruhga 2 oy oldin kelgan, oxirgi 2 haftada xatti-harakat o'zgardi. Qiyinchilik: Ota-onalar uyda bunday xatti-harakatni ko'rmaydi.

Vaziyat 2: Uyatchan bola. Muammo: 4 yoshli bola juda uyatchan, mashg'ulotlarda javob bermaydi. Kontekst: Guruhga 1 oy bo'ldi, hali ham moslasha olmadi. Qiyinchilik: Tarbiyachiga yaqinlashganda yig'laydi. Vaziyat 3: Ota-ona bilan muammo. Muammo: Ona har kuni shikoyat qiladi, tarbiyachiga ishonmaydi

Kontekst: Bola guruhda yaxshi o'rganadi, uyda ko'rsatmaydi. Qiyinchilik: Ona boshqa bolalar bilan taqqoslaydi.

Vaziyat 4: Mashg'ulotda tartibsizlik. Muammo: Yosh tarbiyachi birinchi marta mashg'ulot o'tkazmoqda, bolalar tinglashmaydi. Kontekst: Mashg'ulot rejasi bor, lekin hech narsa rejalashtirilgandek bo'lmaydi. Qiyinchilik: Tarbiyachi nima qilishni bilmaydi.

Vaziyat 5: Maxsus ehtiyojli bola. Muammo: Nutq nuqsoni bo'lgan bola, boshqa bolalar masxara qilishadi. Kontekst: Bola o'zini yolg'iz his qiladi, guruhga kelishni xohlamaydi. Qiyinchilik: Bolalar uni qabul qilmaydi.

Baholash tizimi: Har bir vaziyat uchun talaba quyidagi 5 ta savolga javob beradi: 1. Savol Maksimal ball 1 Vaziyatni tahlil qiling (muammo nimada?) 2. Mumkin bo'lgan sabablarni aniqlang. Yechim variantlarini taklif qiling (kamida 3 ta). Eng yaxshi yechimni tanlang va asoslang. Refleksiv xulosa chiqaring 2 JAMI (1 vaziyat)

10 Umumiy ball: $5 \text{ vaziyat} \times 10 \text{ ball} = 50 \text{ ball}$

Baholash mezonlari:

Darajalar:

- 1) Past daraja (0-22 ball / 0-44%): Pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish qobiliyati zaif
- 2) O'rta daraja (23-37 ball / 46-74%): Pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish qobiliyati o'rtacha
- 3) Yuqori daraja (38-50 ball / 76-100%): Pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish qobiliyati yaxshi

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7th November, 2025

Bizning tadqiqotimizda: Inter-rater reliability (ikki baholovchi o'rtasida): $r = 0.89$, $p < 0.01$. Test-retest (2 hafta oralig'ida): $r = 0.84$, $p < 0.01$. Cronbach's alpha: $\alpha = 0.88$. Talaba 5 ta vaziyatni yozma shaklda tahlil qiladi. Vaqt: 40-50 daqiqa. Baholash: ikki mustaqil baholovchi tomonidan, keyin o'rtacha ball hisoblanadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, D. Schön «Pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish» metodikasi bo'lajak tarbiyachilarning operatsion-faoliyatli kompetensiyasini diagnostika qilish va rivojlantirishda yuqori samaradorlikka ega.

Natijalar Schön (1983) nazariyasini empirik jihatdan tasdiqlaydi. Schön ta'kidlaganidek, «refleksiv amaliyot orqali pedagoglar vaziyatlarni chuqurroq tushunishadi va samaraliroq yechimlar topadilar» [2, p. 72]. Bizning tadqiqotimiz bu fikrni 103 nafar talabada isbotladi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari quyidagi xulosalarni chiqarish imkonini beradi:

1. D. Schön «Pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish» metodikasi bo'lajak tarbiyachilarning operatsion-faoliyatli kompetensiyasini diagnostika qilishda yuqori samaradorlikka ega ($t=22.4$, $p<0.001$, $d=4.40$).
2. Maktabgacha ta'limga xos 5 ta real pedagogik vaziyat ishlab chiqildi va empirik tekshirildi. Vaziyatlar O'zbekiston maktabgacha ta'lim amaliyotiga to'liq mos keladi.
3. 80 soatlik rivojlantiruvchi dastur pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish qobiliyatini 115.2% ga oshiradi ($18.4 \rightarrow 39.6$ ball).
4. Urganch DPI da 103 nafar talabada empirik tekshirildi. Tajriba guruhi nazorat guruhidan 2.5 marta yuqori natija ko'rsatdi.
5. Metodika O'zbekiston sharoitiga muvaffaqiyatli moslashtirildi va yuqori ishonchlilik ko'rsatkichlariga ega ($\alpha = 0.88$, $ICC = 0.89$).
10. Schön metodikasi pedagogika universitetlarida bo'lajak tarbiyachilarni tayyorlash jarayonida keng qo'llanilishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, D. Schön «Pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish» metodikasi bo'lajak tarbiyachilarning operatsion-faoliyatli kompetensiyasini diagnostika qilish va rivojlantirishda ilmiy asoslangan, empirik tekshirilgan va yuqori samarali vosita

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7th November, 2025

hisoblanadi. Metodika O'zbekiston maktabgacha ta'lim sharoitiga muvaffaqiyatli moslashtirildi va amaliyotda keng qo'llanilishi tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 30-sentyabrdagi PF-152-son Farmoni «Maktabgacha ta'lim sifati va samaradorligini yanada oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida» // Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi. – Toshkent, 2024.
2. Schön, D.A. The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action / D.A. Schön. – New York: Basic Books, 1983. – 374 p.
3. Dewey, J. How We Think / J. Dewey. – New York: D.C. Heath & Co., 1933. – 301 p.
4. Gibbs, G. Learning by Doing: A Guide to Teaching and Learning Methods / G. Gibbs. – Oxford: Oxford Brookes University, 1988. – 124 p.
5. Xaliqov, A.A. Pedagogik refleksiya: nazariya va amaliyot / A.A. Xaliqov. – Toshkent: Fan, 2020. – 256 b.